

Indrek Paavle „must raamat“

Margus Maiste*

Eesti territooriumil aastail 1941–1944 sõja ja Saksa okupatsiooniga seotud rahvastiku kaotuste kohta on üheks olulisemaks andmebaasiks kahtlemata Indrek Paavle 2002. aastal avaldatud nimekiri Saksa okupatsiooni ajal hukatud ja vangis hukkunud isikute kohta.¹ Loetelu aluseks on 1980-ndate lõpul ja 1990-ndate algul Viktor Boikovi koostatud nimekirjad, mis põhinevad arhiiviallikatel (V. Boikovi koostatud ja Rahvusarhiivis säilitataval kartoteegil), samuti veidi hiljem Eugenia Gurin-Loovi ja Viktor Boikovi koostatud hukatud juutide nimekirjad. Nimekirju on täiendatud arhiivdokumentides leiduvate erinevate andmetega ja Perekonnaseisumeti dokumentides leiduvate andmetega, samuti kirjanduses ja ajakirjanduses leiduvate ning inimestelt saadud andmete põhjal. Nimekiri sisaldab kokku 7798 isiku andmeid, seega oletatavalt ca 10% Teise maailmasõja aegsest Eesti rahvastiku kaost.

Algselt koostati andmebaas loomulikult digitaalsel kujul, kuid hilisemal uurimisel selgus, et andmebaasi digitaalse versiooni asukoht on asjaomastele isikutele teadmata. Seega jäi ainukeseks allikmaterjaliks trükis publitseeritud nimekirjad – nn. must raamat. Käesoleva töö käigus viidi trükitud nimekirjad käsitsi taas digitaalsele kujule. Ajanappuse tõttu ei suudetud taastada andmebaasi sajaprotsendiliselt, kuid peamised näitajad siiski. Täielikult taastati sugu, rahvus, sünniaasta, hukkamise või hukkamise või surma oletatav aasta, kodakondsus; suurel määral võimaliku surma koht ja asjaolud; valikuliselt, kuid analüüsikõlblikult amet/elukutse. Nimesid on sisestatud vaid osaliselt – põhiliselt juutide ja mustlaste eesnimed. Teiste rahvuste nimesid on sisestatud väga vähesel määral, peamiselt sisestuse õigsuse kontrollimise eesmärgil. Sisestamata jäid nimekirja kantud isiku sünnikuu, -päev, -koht, elukoht, surmakuu ja -päev ning n.-õ. *hukkamise staatus* (vt. allpool).

Põhiosa siintoodud andmetest avaldatakse esmakordselt. I. Paavle avaldatud trükise eessõnas on toodud viis üldtabelit:

- 1) hukatute ja hukkunute üldarv aastate kaupa (sugusid eraldamata);
- 2) hukkunute sooline struktuur kogu perioodi kohta summaarselt;
- 3) hukkunute rahvus ainult suhtarvuna;
- 4) hukkamise asjaolud, mis ei olnud seotud kohtuotsuse ega metsavendade aktsioonidega (hukkamine vangistuses, haarangul, juurdluse ajal, enesetapp, eksikombel), kusjuures ühtegi lisatunnust pole eristatud;
- 5) surmaotsuste osakaal karistustest.

Ühtegi vanusstruktuuri või mitme tunnuse kombinatsiooni pole toodud. Taastatud andmebaasi põhjal arvatud tulemused erinevad mõnevõrra I. Paavle koondtabelites avaldatud andmetest. Põhjust on raske hinnata, kuna Paavle andmete koondamise loogikat pole võimalik taastada. Näiteks leidub andmebaasis isikuid, kelle hukkamise aeg on märgitud kas küsimärgiga ja/või ajaperioodina. Paavle tabelites see ei kajastu.

Tabelisse kantud andmete interpreteerimisel tuleb arvestada järgmiste asjaoludega.

„[---] nimekiri sisaldab Eestiga mitteseotud isikuid [---] ja tehnilistel põhjustel tekkinud kordusi [---] Samuti on vähesel määral nõukogude võimu ohvreid ja neid, keda tegelikult ei hukatud.“² I. Paavle kinnitab, et andmebaas puhastati kordustest ja sinna mittekuuluvatest isikutest. Samas on andmebaasis vähemalt 40 isikut mitte-eesti kodakondsusega, neist 35 NSV Liidu, 3 Läti, 1 Saksamaa ja 1 Tšehhoslovakkia kodanik ning 2 isikut kodakondsuseta. Samuti on mitmeid, kes on ilmselt surnud loomuliku surma või kelle puhul tuleb kahelda, et surmaotsus üldse täide viidi. Paavle mõõnab samuti et „[---] nimekiri [sisaldab] arvatavasti teatud hulga Eestiga mitteseotud isikuid ja kordusi....“³ „Pärast korduste ja andmebaasi mittekuuluvate nimede eemaldamist

* Margus Maiste (1966) MA, rahvastikuloolane, Eesti Demograafia Assotsiatsioon, katrin.maiste@digiarc.ee

¹ I. Paavle (koostaja). Eesti rahvastikukaotused II/1. Saksa okupatsioon 1941–1944. Hukatud ja vangistuses hukkunud. Okupatsioonide Repressiivoliitika Uurimise Riiklik Komisjon (ORURK) 17. Tartu, 2002.

² I. Paavle (koostaja). Eesti rahvastikukaotused II/1, lk. 9.

³ Samas, lk. 13.

jäi kirjete arvuks 5149.⁴ Käesolevas artiklis tuleb siiski opereerida esialgsete kirjete arvuga kui oletatava maksimumiga.

Nimekirjas on surma- või sellega seotud sündmus esitatud neljas variandis (nn. *hukkumise staatus*): 1) surmaotsuse kuupäev, 2) hukkamise aeg, 3) surmaaeg; 4) karistusasutusest väljumise aeg. Kindla faktina võib isiku hukkamist arvestada vaid juhul, kui on täpselt fikseeritud hukkamise aeg (lühend *Ex*). Samuti võib hukkamise/hukkumise kindlat toimumist lugeda juhul, kui hukkamise koht on täpselt kirjeldatud. Muudel juhtudel, eriti siis, kui andmetes on kirjutatud, et „hukkamise asjaolud teadmata“ või pole neid üldse mainitud, ei saa ühest otsust langetada.

Väga suurel hulgal nimekirja kantud isikutest (taastatud andmebaasis 840, Paavle tabelis 868 isikul) pole surmadaatumit üldse märgitud. Siinkohal tuleb peatuda juutide hukkamise asjaoludel. Nimekirja on kantud kokku 938 juudina nimetatud isikut (ilmselt oli neid rohkem). Hukkumise aeg on neist teada 459 isikul. Ülejäänud 479 isikul hukkamise daatum puudub. Enamgi veel, 475 juudil puuduvad märkused ka hukkamisega seotud asjaolude kohta (kõigil neil ei ole mõistetavalt ka hukkamisdaatumit). Paavle ise mainib oma raamatu sissejuhatuses, et V. Boikovi ja E. Gurin-Loovi 1994. aastal avaldatud nimekiri 929 Saksa okupatsiooni ajal hukkunud juudi kohta sisaldab umbes 40% ulatuses isikuid, kes pole identifitseeritavad, samuti teiste riikide kodanikke ning isikuid, keda ei hukatud Eestis Saksa okupatsiooni ajal.⁵ Juutidest, kellel on hukkamise kuupäev märgitud, hukkus valdav osa – 426 isikut – 1941. aasta jooksul.

Tabel 1. 1941–1944 hukkunute või hukatute nimekirja kantud isikute jaotus oletatava hukkumisaasta järgi

hukkamise/ hukkumise/surma oletatav aasta	mehed	naised	teadmata	kokku
1941	4325	541	43	4909
1942	910	223	4	1137
1943	226	33	0	259
1944	492	88	1	581
1945	0	1	0	1
1941?	31	5	0	36
1941–1942	16	0	0	16
1941–1943	1	0	0	1
1942?	4	1	0	5
1942–1944	2	0	0	2
1943?	2	0	0	2
1943–1944?	1	0	0	1
1944?	4	3	0	7
1945?	1	0	0	1
teadmata	492	326	22	840
kokku	6507	1221	70	7798

Nagu tabelist näha, on enamikul nimekirja kantud isikutest märgitud hukkamise/hukkumise/surma aastaks 1941. 1942. aasta hukkunute seas on palju neid, kes vahistati 1941. aastal. Samuti tuleb silmas pidada, et 1942. aasta hukkunute nimekirja on kantud 246 toona Harku koonduslaagris viibinud mustlast, kes hukati Ervin Viksi käsul. Kokku on nimekirja kantud 252 mustlast. Lisaks 1942. aastal hukkunutele on märgitud 2 mustlast surma-aastaga 1941, 3 mustlast 1943 ja 1 mustlane teadmata daatumiga.

Rahvuseti on kõige rohkem nimekirja kantud eestlasi – kokku 5320 isikut. Järgnevad venelased

⁴ Samas, lk. 9.

⁵ Samas, lk. 10.

Üldiselt tuleb siintoodud arvudesse suhtuda ettevaatlikult. Esiteks sellepärast, et süüdimõistmine ja/või hukkamisotsus ei pidanud tähendama automaatselt surma. Teiseks sellepärast, et mitmete süüdistuste ebakonkreetses sisu tõttu on nendest arusaamine ja seega ka selge defineerimine üpris raske. Pealegi jaguneb uuritav tunnus kaheks: 1) süüdistused, 2) asjaolud. Viimased hõlmavad selliseid märkusi nagu „suri laagris“, „suri juurdluse ajal vabaduses“, „suri vangistuses“, „karistusae üks aasta“, „suri“ või „hukati“, „tapeti haarangul“, „tapeti metsavendade poolt“ (muuseas suhteliselt suur hulk), „tapeti vahi alt põgenemisel“ jne. Seesuguseid asjaolusid vaadeldakse siin n.-õ. passiivselt, sest reaalsel situatsiooni pole ilma detailsema uuringuta võimalik taastada, kui siiski.

Teisalt on palju detaileid ja värvikaid kirjeldusi nimekirja kantud isiku eluloost sõja-aastatel. Siin avaldub iga inimese saatuse unikaalsus. See tähendab, et nende kirjelduste viimine ühise nimetaja alla on keeruline, võib-olla isegi praktiliselt võimatu.

Suur hulk ühe inimesega seotud hukkamise põhjustest, asjaoludest või esitatud süüdistustest koosnesid mitmest erinevast komponendist. Käesoleval uurimistasemel on eristatud ligi 10 000 komponenti.

Alltoodud tabelis on toodud mõned levinumad süüdistuskomponendid.

Tabel 3. Mõned hukkamisega seotud süüdistused

kommunist või kommunistlik tegevus või kommunistlik meelsus	1450
hävituspataljoni liige või organiseerija	847
Tallinna töö- ja kasvatustalve (TTKL)	391
vangla, laager, kinnipidamisasutus, mis pole TTKL-ina mainitud	129
EKP liige või kandidaat või funktsionäär	422
komsomolitegelane, komnoor	242
miilits	332
SARK-i või GPU töötaja, agent, usaldusmees	180
täitevkomitee töötaja	178
pealekaebaja, andmeedastaja, usaldusmees	479
ähvardaja, terroriseerija	138
küüditaja, küüditamisele kaasaitaja (ei sisalda informaatoreid)	261
propagandist, agitaator	227
vaenlase abistaja	63
küüditajate, miilitsa jt. abistaja	12
käis läbi miilitsa, parteilaste, SARK-i töötajatega jt.	97
riisuja, röövija, revkireerija	142
osales haarangutel, läbiotsimistel	284
osales vahistamisel	79
osales tapmistes	72
tavakurjategija (ametiseisundi kuritarvitamine, bandiit, varas, spekulatsioon jms.)	85
suri [oletatavalt] loomulikku surma	6

Nagu näha, sisaldas nimekiri tõepoolest ka tavakurjategijaid ning toodud on isegi tunnus „suri oletatavalt loomulikku surma“ (neid võis olla palju rohkem). Mõnel juhul on raske eristada *poliitilist aktsiooni* tavalisest kriminaalkuriteost. Kindlasti kasutati poliitilistes tapmistes, riisumistes, rüüstamistes kujunenud situatsiooni oma huvides.

Kõige levinumaks süüdistuseks oli „kommunist“ või „kommunistlik tegevus“ või „kommunistlik meelsus“. See on ka kõige ambivalentsem süüdistus, mis võis tähendada mida tahes alates

„sotsialistliku korra ülesehitamisest“ kuni n.-õ. külaagitatsioonini või kohustusliku punanurgani kuskil asutuses. Eraldi on välja toodud küll propagandistid ja agitaatorid, kuid lähemal vaatlemisel on raske teha vahet, millised 1940. aastal peetud kõned olid kantud lihtsalt kommunistlikust meelsusest ja millised kandsid propagandistlikku elementi. See süüdistuste komponent sisaldab ka selliseid fraase nagu „töötas kommunistliku korra heaks“ või „töötas nõukogude korra kasuks“.

Siinkohal tuleb rõhutada, et sõna „kommunist“ ei tähendanud EKP liikmeks olemist. Kommunistliku partei liikmed, liikmekandidaadid ja funktsionäärid on eraldi välja toodud.

Kommunistid ise on jaotatud mitmesse kategooriasse. Lisaks lihtsalt „kommunistile“ on eristatud „aktiivne kommunist“, „veendunud kommunist“, „hädaohtlik kommunist“, „parandamatu kommunist“ ja „ideeline kommunist“. Peale selle kuulusid sellesse rühma isikud, keda defineeriti kui „kommunistlike vaadetega“, „kommunismi pooldaja“, „kommunistlike kalduvustega“, „kommunistliku meelsusega“ ja „kommunistliku hoiakuga“.

Üldse võib esitatud süüdistused jagada kolme rühma:

- 1) süüdistused, mis tuginesid konkreetsele asjaolule, kuigi mõnigi kord on viidatud tunnistajate ütlustele. Siia võib kanda sellised süüdistused nagu „hävituspataljoni liige“, „EKP liige või kandidaat“, „täitevkomitee töötaja“, „komsomolitegelane“, „küüditaja“, „osales haarangutel“, „osales rüüstamistes“, „osales tapmistes“, „uusmaasaaja“ jms;
- 2) süüdistused, mille sisu on laialivalgav ja mille puhul tuleb hinnangute andmisel olla ettevaatlik. Siia võib kanda eespool nimetatud süüdistuse „kommunist“ või „kommunistlik tegevus“ või „kommunistlik meelsus“, „käis läbi miilitsaga, parteilaste, SARK-i töötajatega“ jms;
- 3) süüdistused, mis toodud tabelis ei kajastu. Süüdistused, mis põhinevad inimese varasemal elukäigul.

Eraldi tuleb käsitleda nimekirja kantud isikuid, kes olid märgitud kui „sõjavang“, „osales lahingutegevuses“ jms.

Kindel on see, et eriti 1941. aastal toimunu kannab sügavalt kättemaksu pitserit. Kuid arvestades kuritegusid, mille nõukogude võim oli eelnevalt toime pannud, on see ka inimlikult mõisteta.

Nimekirja on kantud ka mitmed nn. prominentesed isikud, kelle omakaitse ja julgeolekupolitsei kätte sai. Näiteks hukati 1941. aastal Tartu Ülikooli prodekaan ja haldusõiguse professor Artur-Tõeleid Kliiman, samuti tema assistent Väino Lang, kes oli MOPR-i⁷ liige ja seotud EKP-ga, ning kaks teist Tartu Ülikooli professorit: Peeter Ruubel kui aktiivne kommunist ja Tšehhoslovakkia kodanik Leopold Silberstein kui juut. Samal aastal hukati Eesti Vabariigi atašee Prantsusmaal, tuntud skulptori Jaan Koorti poeg Raa Koort kui SARK-i agent.

Sõjaeelse Nõukogude okupatsiooni perioodi ajal tegutsenud isikutest langes omakaitse ja julgeolekupolitsei kätte nii mitmeidki. 1941. aastal hukkus Eesti Panga direktor aastatel 1940–1941 Harald-Martin Raesaar, kes tapeti vahialusena põgenemiskatsel bensiini laadimistöodel. Nimekirja on kantud ka Varese valitsuse kohtuminister Friedrich Niggol, kes suri 1942 Tallinna keskvanglas või pärast sealt vabanemist tuberkuloosi. 1941. aastal hukkus haarangu käigus toimunud tulevahetus EKP Saaremaa komitee I sekretär, ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi abiesimees Aleksander Mui, 1941. aasta seisuga on nimekirjas endine ülemnõukogu liige, ENSV Ülemkohtu esimehe teine asetäitja Jaan Päll ning ENSV Ülemkohtu tsiviilosakonna juhataja Hans Tiik. 1941. aastal vahistati Meta Vannase isa Villem Vannas, keda kahtlustati pealekaebamises ja küüditamises.

Leidus muidugi ka reetureid. 1941. aasta hukatute hulka on kantud Maksim Trevor, kes oli 1935–1940 Eesti kaitseväe ohvitser, kuid alates 1940. aasta septembrist oli Punaarmee politrukide abiline.

1941. aastal tabati perekond Toomingas, kes oli enda juures varjanud Oskar Cheri ja Neeme Ruusi. Neeme Ruusi hukkumisaajaks on nimekirjas märgitud 1942.

Samas: 1942. aastal hukati Eesti poliitilise politsei ülem 1941. aasta septembrist kuni 1941. aasta detsembrini Roland-Ottomar Lepik, keda süüdistati ametikoha kuritarvitamises.

Esines ka selliseid kirjeid: „1941. aastal sooritas kirjanik Voldemar Lember Torgus enesetapu.“ Hukkmiskohtadest on praeguseks andmebaasi kantud 36% nimekirjas olevatest isikutest, s. t. kokku 2807 isikut. Siiski võimaldab ka see väljavõte jälgida teatavaid tendentse.

Nimekirja kantud isikute hukkamis- või hukkumiskohaks on kõige enam (48,70%) märgitud mingi linn, muud kohta täpsustamata. Vaadeldud linnade loetelu on järgmine: Tallinn, Tartu, Pärnu,

⁷ MOPR – lühend NSVLiidu rahastatud nn. rahvusvahelisest organisatsioonist *Meždunarodnaja Organizacija dlja Poderžki Revoljucii*. Sellega olid seotud nii mitmedki nn. sotsialistlikud intellektuaalid.

Narva, Haapsalu, Kuressaare, Paide, Petseri, Rakvere, Valga, Viljandi ja Võru.

Järgnevad erinevad alevid, vallad, külad ja suhteliselt suvalised paigad (25,72%), kus tihipeale koht üsna detailirohkelt kirjeldatud, nagu näiteks Alutaguse vald, Kulgu mets; Elli mets; Haapsalu surnuaia taga; Hageri vald, Pärdimatsu talu karjamaa; Jõgeva kruusaaug; Jäned raudteejaama lähedal; Kiidjärve vallamaja; Koguli kõrtsi sealaut; Koorküla mõis; Kuimetsa vald, Kõrgemaa raba; Kõo vald, Laupa talu võsa; Petseri politseimaja aed; Tali vald, Ragandiku talu mets; Tähtvere vald, kruusaaug; Vadi mets, „maeti enda kaevatud auku“ jne.

Kolmanda ja neljanda rühma moodustavad isikud, kelle hukkamiskohaks on märgitud Tallinna töö- ja kasvatuslaager (13,97%) või mõni muu vangla või laager (11,61%).

Aastate lõikes muutusid kohtade proportsioonid suurel määral. Erinevates maapiirkondades hukkunute nimekirja kantud isikutest (84,07% maapiirkondades ja 43,99% 1941. aastal nimekirja kantutest) langeb 1941. aastasse. See on selgelt seotud suvesõjaga.

1942. ja 1943. aastal jääb maapiirkondades hukkunute osakaal 4% kanti. Mõnevõrra tõuseb see 1944. aastal, ületades 9% sel aastal hukkunute nimekirja kantutest.

Linnades on suur vahe 1941–1942 ja 1943–1944 nimekirja kantud hukkunute vahel. Kui 1941 ja 1942 moodustasid linnades (märgitud) elanud isikud üle 50% nendel aastatel nimekirja kantud isikute koguarvust, siis 1943 ja 1944 oli see vastavalt 30,25% ja 33,50%. Linnades märgitute hulgas endas jääb 1941. aastasse 55,16%, 1942. aastasse 29,92%. Kõige väiksem, 3,58%, oli see 1943. aastal, 1944. aastal tõusis juba 9,73%-ni.

Ajaline nihe on kõige suuremal määral nähtav vanglatesse ja laagritesse paigutatud isikute puhul. Kui 1941. aastal ei ületanud vanglates ja laagrites hukkunute osakaal 1,4% kõigist sel aastal nimekirja kantutest, siis 1942. aastal ulatus see juba 45,08%, 1943. aastal 65,43% ja 1944. aastal 57,18% nimekirja kantutest.

Tallinna töö- ja kasvatuslaagris oli kõige suurem hukkunute arv registreeritud 1944. aastal – üle 55%, muudes vanglates ja laagrites 1942. aastal – 91,10%, mis tulenes juba mainitud mustlaste hukkamisest Harkus.

Kui vaadelda nimekirja kantud isikuid vanuseti viieaastaste vanusrühmade kaupa, siis on näha, et kõige rohkem leiab nimekirja kantuid 20–44-aastaste hulgas. Täpsema kõvera saab fikseerida muidugi üheaastaste vanusstruktuuri põhjal. Esimene kvalitatiivne nihe, s. t. oluline kasv nimekirja kantud isikute arvus toimub 15 aasta vanusrühmas, kui nimekirja kantute arv ületab 10 isiku piiri ning vastupidine nihe 48-aastastel, mil kantute arv langeb alla saja. Mõningates vahepealsetes vanusrühmades (31-, 36- ja 38-aastased) ulatub nimekirjas märgitud isikute arv üle 200.

Tabel 4. Nimekirja kantud isikud viieaastaste vanusrühmadena oletatava hukkamisaasta lõikes

Vanus hukkamise ajal	1941	1942	1943	1944	1945	1941?	1941–1942	1941–1943	1942?	1942–1944	1943?	1943–1944?	1944?	1945?	teadmata	kokku
0–4	5	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
5–9	7	2	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12
10–14	17	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	19
15–19	216	55	7	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	297
20–24	411	114	31	64	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	620
25–29	651	127	31	53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	862
30–34	696	144	35	78	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	953
35–39	740	136	37	73	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	986
40–44	515	94	19	59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	687
45–49	400	59	24	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	516
50–54	268	57	18	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	366
55–59	175	42	16	32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	265

Vanus hukkamise ajal	1941	1942	1943	1944	1945	1941?	1941–1942	1941–1943	1942?	1942–1944	1943?	1943–1944?	1944?	1945?	teadmata	kokku
60–64	99	18	6	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	146
65–69	67	19	7	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	108
70–74	27	7	1	6	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	42
75–79	11	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13
80–	7	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10
teadmata	597	259	26	97	0	36	16	1	5	2	2	1	7	1	840	1890
kokku	4909	1137	259	581	1	36	16	1	5	2	2	1	7	1	840	7798

Juutide puhul on siinkohal asjakohane lisada üks tabel Eesti Statistika Valitsuse arhiivist, mis kajastab juutide arvu võrreldavalt 1934. ja 1941. aasta kohta. 1. detsembril 1941 toimus rahvastiku registreerimine, kus muu hulgas kajastusid ka „mustas raamatus“ kirjeldatud protsessid (või nende järelmid).

Loendatud juutide arv 1934 ja 1941⁸

Käesoleval juhul on küsimuse all, kui võrd adekvaatselt kajastab see tabel juutide tegelikku arvu 1941. aasta lõpul. Arvud on rohkem kui ebatõenäolised. Kui väidetavalt olid selleks ajaks hävitatud kõik Eestisse jäänud juudid, siis mis põhjustel loendati 1. detsembril 1941 ikkagi 27 juuti. Ainuüksi Tartus oli 1941. aastal teadaolevate juutide arv loendatutest märksa suurem.

Toodud tabel annab tagasiulatuvalt olulise pidepunkti „mustas raamatus“ toodud andmete kriitilisel hindamisel.

„Must raamat“ on põhimõtteliselt ainuke trükitud allikas, kuhu on koondatud aastail 1941–1944, sealjuures suurelt osalt 1941. aasta suvesõjas vahistatute/hukatute andmed viisil, mis on üldsusele hõlpsalt kättesaadav. Selle töö maastaapsusest ja keerukusest saavad eriti aru need, kes on mingil moel isikuandmete massiividega töötanud. Indrek Paavle on igal juhul end selle tööga Eesti mällu jäädvustanud.

Zahl der Juden in Estland im Jahre 1934/1941.		
	1941	1934
<u>In Estland insgesamt</u>	27	4474
<u>Städte.</u>	19	4302
Reval-Nomme	14	2278
Hapsal	-	5
Arensburg	1	22
Narva-Hungerborg	1	188
Weissenstein	-	18
Baltischport	-	1
Fetschur	-	4
Pernau	-	248
Oberpahlen	-	2
Wesenberg	2	100
Taps	-	9
Dorpat	1	920
Türwa	-	1
Turgel	-	2
Walk	-	262
Fellin	-	121
Werro	-	96
Antsen	-	3
Elwa	-	5
Laiholm	-	8
Jeme	-	8
Krasnogor	-	1
Kogel	-	1
Kurlund	-	1
Kunda	-	-
Kertel	-	-
Kustel	-	6
Tschorna	-	1
Boisekul	-	1
Gdenpsh	-	-
Sintenhof	-	-
Gross-Johannis	-	-
<u>Gemeinden.</u>	8	79
Tierland	1	10
Jermen	-	5
Harrien	6	10
Tiek	-	4
Coel	-	1
Pernau	-	10
Fellin	-	2
Dorpat	1	10
Walk	-	10
Werro	-	16
Fetschur	-	1
Besonders berechnet	-	53

⁸ RA, ERA.R-241.2.160.